

Tồn tại của ASEAN và chủ nghĩa đa phương do ASEAN lãnh đạo trong thời đại đang sôi động, biến động và không chắc chắn trong khuôn viên lỏng lẻo, hỗn loạn đã cức lợi thời và “khuôn khổ cứng”. Bên pháp tiếp cận chính lược đối với chủ nghĩa đa phương phải bắt đầu bằng cách nhận định những hạn chế của cấu trúc hiện tại do ASEAN lãnh đạo.

Kể từ cuộc cuộc Chiến tranh Thế giới lần hai và thối bại của chủ nghĩa đế quốc là quyền bá chủ từ do do Mỹ thống trị, đang thay đổi. Tuy nhiên, sự thay đổi này không chỉ đơn giản là sự trỗi dậy của các nhà chính trị đã cức có từ thời trước chiến tranh như những chuyên gia và nhà hoạch định chính sách tuyên bố.

Tại châu Á, người ta thường nghe câu nói: “Quá khả của châu Âu có thể là tương lai của châu Á”. Quan điểm này là sai lầm. Thế giới đã cố gắng chiến tranh phòng tuyến bao gồm các quốc gia, đồng quốc và thu nhập địa. Ngày nay, những nhà đầu tư chính không chỉ là những công ty quốc, hoặc các quốc gia bình thường mà còn là các thị trường quốc tế và khu vực, các tập đoàn, các thị trường chính phủ, các phong trào xã hội, các nhóm tài chính và không bị xuyên quốc gia.

Sự phát triển liên nhau và kinh tế đã trở nên phong phú và đa chiều, bao gồm những mới, tài chính, các mạng lưới sản xuất và chuỗi cung ứng toàn cầu. Chiến tranh Thế giới lần thứ nhất, châu Âu chỉ có một hệ thống Hòa hợp Quyển lốc châu Âu và giữa thời kỳ chiến tranh là Liên đoàn các Quốc gia châu Âu những tiền đề rất ngắn ngủi.

Trật tự thế giới mới này có thể được hiểu theo nghĩa rộng hơn là một “thế giới đa tầng”. Các tầng của thế giới đa tầng là sự vận động của một bá chủ toàn cầu và sự phát triển của các nhà đầu tư chính. Đây là sự phát triển liên nhau toàn cầu và khu vực rất phức tạp, bao gồm không chỉ những mới mà còn có các mối liên kết kinh tế và sinh thái cũng như những thách thức xuyên quốc gia. Cấu trúc quản lý có nhiều cấp độ, bao gồm các yếu tố toàn cầu, khu vực, quốc gia và địa phương. Mối liên kết đều có quan hệ với các mạng lưới và thị trường chính thức cũng như không chính thức. Điều quan trọng là thế giới đa tầng có nhiều tính hiện đại, đó là một thế giới của sự đa dạng văn hóa, đa chủng và chính trị, trong đó có những cơn động đất thay thế cho sự ổn định, hòa bình và thịnh vượng.

Trong khi Tổng thống Mỹ Donald Trump cam kết “làm cho nước Mỹ vĩ đại trở lại”, ông khó có thể đảo ngược sự suy giảm trật tự quốc tế do do Mỹ đang đầu tư cũng như không thể ngăn cản toàn cầu hóa. Trung Quốc và Ấn Độ có thể thúc đẩy toàn cầu hóa mà không thể đảo ngược chấp nhận các giá trị tự do liên kết với nó. Toàn cầu hóa mới sẽ là phi tự do và một chính trị những tôn trọng chủ quyền quốc gia hơn.

Tương lai của Hiệp hội các Quốc gia Đông Nam Á (ASEAN) và chủ nghĩa đa phương do ASEAN lãnh đạo trong thời đại đa tầng sẽ phức tạp, liên tục và không chắc chắn trong kỷ nguyên công nghệ, hệ thống đa cực mới và “khoa học dữ liệu”. Bên pháp tiếp cận chiến lược đổi mới với chủ nghĩa đa phương phải bắt đầu bằng cách nhận định những hơn chỉ của cấu trúc hiện tại do ASEAN lãnh đạo, vẫn đang đổi mới với nhiều thách thức liên tục bên trong liên bên ngoài.

Bên ngoài, những thách thức chủ yếu xuất phát từ sự thay đổi của các cường quốc. Một thế giới đa tầng không cho phép quyền bá chủ toàn cầu bởi bất cứ quyền lực đơn lẻ nào. Những quyền bá chủ khu vực là gì? Có người cho rằng Trung Quốc đang tìm cách đa cực toàn cầu và đơn cực trong khu vực. Song, nếu lực của Trung Quốc đã phát triển phạm vi ảnh hưởng giống như trong Học thuyết Monroe khó có khả năng thành công vì những hạn chế sức mạnh vật chất của nước này cũng như sự phân bố của các cường quốc khác trong khu vực.

Tuy nhiên, sự trỗi dậy của Trung Quốc đang làm dấy lên những lo ngại về cách tiếp cận "chia để trị" của Bắc Kinh nhằm làm suy yếu ASEAN. Điều rõ ràng ở đây là việc Trung Quốc không còn hài lòng với chủ nghĩa đa phương do ASEAN lãnh đạo.

Một thách thức bên ngoài đối với cấu trúc do ASEAN lãnh đạo là thái độ và chính sách của Mỹ dưới sự điều hành của ông Trump. Chính quyền Trump khó có khả năng thể hiện sự quan tâm và ủng hộ ASEAN như dưới thời Chính quyền cựu Tổng thống Barack Obama. Nếu cách tiếp cận của Mỹ làm suy yếu quan hệ đồng minh của nước này trong khu vực, đặc biệt là đồng minh Mỹ-Nhật, ASEAN có thể mất đi một vùng đệm địa chính trị lớn đối với chính sách ngoại giao đa phương của họ.

Cấu trúc do ASEAN lãnh đạo cũng phải đối mặt với những thách thức lớn trong nội bộ. Không thể có vai trò trung tâm ASEAN mà không có sự đoàn kết nội bộ. Campuchia, quốc gia đồng Nam Á cuối cùng gia nhập ASEAN, sự không quan tâm nhiều đến các ý tưởng và chuẩn mực của ASEAN. Việc ASEAN mở rộng là quá trễ, quá sức và thiếu nhân lực cần thiết để chuyên nghiệp trong Ban thư ký ASEAN, đó là chưa kể một kho tàng cách lớn giữa mở rộng tầm nhìn và năng lực của ASEAN. Do những lý do khác nhau, chính trị nội bộ của các nước Philippines, Indonesia và Malaysia đã làm giảm các cam kết của họ đối với ASEAN. Nếu ASEAN và các nước thành viên phải thích ứng với chiến lược ngoại giao trong bối cảnh của một thế giới đa tầng, họ cần phải nắm lấy một cách tiếp cận chiến lược và có chiến lược hơn đối với chủ nghĩa đa phương.

ASEAN cần phát triển các liên minh không chính thức mới trong sự các thành viên của mình, bao gồm phương pháp tiếp cận "ASEAN Trừ X", để theo đuổi các sáng kiến kinh tế và an ninh. Tác dụng này cần có được các nguồn lực và phát triển năng lực của mình bằng cách thúc đẩy các quan hệ đối tác với các cơ quan quốc tế khác, trong đó có các tổ chức khu vực như Liên minh châu Âu (EU) và Ngân hàng Châu Âu (AIIB) nhằm đổi phó với những thách thức xuyên quốc gia.

Cuối cùng, trong khi ASEAN hoàn toàn không thể tránh khỏi cuộc cạnh tranh quyền lực giữa các nước lớn, họ cần phải xem xét lại vai trò của mình trong một khu vực châu Á-Thái Bình Dương rộng hơn, đặc biệt là chính sách can dự ASEAN của tất cả các cường quốc. ASEAN cũng có thể tăng cường quan hệ gần gũi hơn với Nhật Bản, Ấn Độ, Úc và EU để tạo ra một sự không gian chiến lược giữa ASEAN với Bắc Kinh và Washington. Do đó, đã đến lúc ASEAN cần phải thay đổi quan điểm của mình trong một trật tự thế giới đầy phức tạp, nếu không sẽ mất đi vai trò chính trị và kinh tế quan trọng trong khu vực.

Amitav Acharya là Chủ tịch Chương trình Quản trị và Thách thức Xuyên Quốc gia của UNESCO và là Giáo sư ưu tú về Quan hệ Quốc tế tại Trung tâm Dịch vụ Quốc tế, Đại học American, Washington, DC. Ông là tác giả cuốn [The End of American World Order](#) (Polity, 2014). Bài viết được đăng trên [Asia Forum](#) [East](#)

Vấn Củng (gt)